ฝ่ายหอสมุด
คุณหญิงหลง ธรรมกระวีสุนทร

2.2 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของภาคใต้ของประเทศไทย ติดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย อยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 8° 19′ และ 9° 48′ เหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 98° 27′ และ 99° 48′ ตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 13,101 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,188,125 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดของภาคใต้ มีเกาะขนาดใหญ่ ได้แก่ เกาะสมุย (อยู่ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 20 กิโลเมตร) เกาะพงัน หมู่เกาะอ่างทอง (มีเกาะบริวารประมาณ 42 เกาะ) โดยจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชุมพร และอ่าวไทย
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดกระบี่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่าวไทย และจังหวัดนครศรีธรรมราช
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดพังงา และจังหวัดระนอง

เขตการปกครอง

จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งเขตการปกครองท้องที่ออกเป็น 18 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ 131 ตำบล 1,053 หมู่บ้าน (รูปที่ 2.11 และรูปที่ 2.12) มีประชากรทั้งหมด 888,798 คน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ 68 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2.4) และแบ่งการปกครองแบบท้องถิ่นออกเป็น 21 เทศบาล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด 119 องค์การบริหารส่วนตำบล

ตารางที่ 2.4 พื้นที่อำเภอ จำนวนหน่วยการปกครอง และจำนวนประชากรของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ชื่ออำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนหน่วยการปกครอง			จำนวนประชากร (คน)			ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ (คน/ตร.กม.)
		ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม	
เมืองสุราษฎร์ธานี	337.77	11	70	55,019	73,875	77,475	151,350	448
กาญจนดิษฐ์	1,085.51	13	112	25,035	46,110	46,304	92,414	85
เกาะสมุย	272.22	7	39	15,263	18,699	19,418	38,117	140
คีรีรัฐนิคม	789.27	8	83	9,389	19,099	18,910	38,009	48
ไชยา	660.67	9	54	11,960	22,167	22,794	44,961	68
ดอนสัก	381.92	4	37	9,936	16,995	16,933	33,928	89
ท่าฉาง	1,091.14	6	44	7,327	14,837	17,837	29,664	27
ท่าชนะ	1,003.61	6	77	12,757	23,320	22,866	46,186	46

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

ชื่ออำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนหน่วยการปกครอง			จำนวนประชากร (คน)			ความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่ (คน/ตร.กม.)
		ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม	
บ้านนาสาร	699.41	11	65	16,346	33,272	33,914	67,186	96
พนม	1,198.89	6	56	7,618	15,561	14,838	30,399	25
พระแสง	710.23	7	70	13,635	27,863	27,170	55,033	77
พุนพิน	924.90	16	95	24,842	46,048	44,752	90,800	98
เวียงสระ	385.01	5	64	14,203	28,317	28,398	56,715	147
เกาะพงัน	141.39	3	17	3,921	4,818	4,845	9,663	68
เคียนซา	717.53	5	44	10,033	19,599	19,125	38,724	54
บ้านตาขุน	1,451.04	4	29	4,003	6,983	6,650	13,633	9
บ้านนาเดิม	274.19	4	30	5,383	10,429	10,642	21,071	77
ชัยบุรี	473.56	4	36	5,097	10,315	9,950	20,265	43
กิ่งอำเภอวิภาวดี	503.10	2	31	2,906	5,552	5,128	10,680	21
รวม	**13,101.37**	**131**	**1,053**	**254,691**	**443,849**	**444,949**	**888,798**	**68**

ที่มา : ทำเนียบหน่วยปกครองจังหวัดสุราษฎร์ธานี (ข้อมูล ณ 16 ก.ค. 44) ที่ทำการปกครองจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

สภาพภูมิประเทศ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาภูเก็ตซึ่งเป็นเทือกเขาหินแกรนิตทอดยาวตามแนวเหนือ - ใต้ของพื้นที่ด้านชายฝั่งทะเลอันดามัน ทำให้เกิดพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก เกิดเป็นภูมิสัณฐานลักษณะคล้ายกระทะหงาย โดยภูเขาสูงส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกและเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งทุกสายไหลลงสู่อ่าวไทยทางด้านทิศตะวันออก สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป (รูปที่ 2.13 และรูปที่ 2.14) ประกอบด้วย

1) หาดทรายและสันทราย พบเป็นแนวยาวเหนือ - ใต้ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพงัน และบางส่วนของอำเภอดอนสัก มีความลาดชันประมาณ 2 - 4 %

2) ที่ราบตอนกลางและที่ราบชายฝั่งทะเล ที่ราบตอนกลางเป็นที่ราบเรียบพบเป็นบริเวณกว้างบริเวณตอนกลางแนวเหนือ - ใต้ของจังหวัด ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึงพบบริเวณ ปากแม่น้ำในพื้นที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา และอำเภอท่าชนะ มีความลาดชันต่ำกว่า 2 %

3) ที่สูงชันและภูเขาสลับซับซ้อน ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยที่ลาดเชิงเขา และเทือกเขาต่าง ๆ เกิดเป็นทิวยาวค่อนข้างขนานไปในแนวเหนือ - ใต้ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัด ใช้เป็นสันปันน้ำแบ่งเขต

ระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดระนอง และจังหวัดสุราษฎร์ธานีกับจังหวัดพังงา พื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพระแสง อำเภอพนม อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ อำเภอเวียงสระ อำเภอชัยบุรี และกิ่งอำเภอวิภาวดี

4) ที่สูงทางด้านทิศตะวันออก ส่วนใหญ่ประกอบด้วยที่ลาดเชิงเขาและเทือกเขาเป็นทิวยาวทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดใช้เป็นสันปันน้ำแบ่งเขตระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ พื้นที่อำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเวียงสระ และอำเภอบ้านนาสาร

5) เกาะในทะเลอ่าวไทย เป็นหาดและสันทรายบริเวณชายฝั่ง บริเวณกลางเกาะเป็นเนินเขา ได้แก่ พื้นที่อำเภอเกาะสมุย อำเภอเกาะพงัน หมู่เกาะอ่างทองและเกาะบริวาร

สภาพภูมิอากาศ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ด้านฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจากประเทศจีนและอ่าวไทย สภาพภูมิอากาศของจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งฤดูกาลได้เป็น 2 ฤดู ดังนี้

1) ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน ช่วงนี้ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนืออ่อนกำลังลง จะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้พัดเข้ามาแทนที่ ทำให้อากาศร้อนและอุณหภูมิสูงขึ้นเล็กน้อย ฝนตกไม่มากนัก

2) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - มกราคม โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ช่วงเดือนพฤษภาคม - กันยายน ฝนตกเนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และช่วงเดือนตุลาคม - มกราคม ฝนตกเนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในระยะนี้จะมีฝนตกชุก

จากค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด (Maximum rainfall) รอบ 25 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 ของแต่ละสถานีวัดน้ำฝน จำนวน 21 สถานี โดยเป็นข้อมูลปริมาณฝนมากที่สุดในรอบวัน ในช่วงฤดูฝน 5 เดือน คือ เดือนสิงหาคม - ธันวาคม เส้นชั้นปริมาณน้ำฝนเท่า (Isohyte) ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งได้เป็น 5 ช่วงชั้น คือ 40 - 50 มิลลิเมตร 50 - 60 มิลลิเมตร 60 - 70 มิลลิเมตร 70 - 80 มิลลิเมตร และ 80 - 90 มิลลิเมตร (รูปที่ 2.15 และตารางที่ 2.5)

สำหรับปริมาณฝนตกมากที่สุดในช่วงฤดูฝนรอบ 25 ปีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีปริมาณฝนเฉลี่ย 80 - 90 มิลลิเมตร ได้แก่ บริเวณพื้นที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอดอนสักและอำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนน้อยของจังหวัด ปริมาณฝนเฉลี่ย 70-80 มิลลิเมตรได้แก่ บริเวณพื้นที่อำเภอเกาะพงัน ตอนกลางของอำเภอดอนสักและทางตะวันออกของอำเภอกาญจนดิษฐ์ ปริมาณฝนเฉลี่ย 60 - 70 มิลลิเมตรได้แก่ บริเวณพื้นที่อำเภอดอนสัก ตอนกลางของอำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเกาะสมุย อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง และบางส่วนของกิ่งอำเภอวิภาวดี ปริมาณฝนเฉลี่ย 50 - 60 มิลลิเมตร ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอพุนพิน อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ ทางตะวันออกของอำเภอเคียนซาและอำเภอพระแสง ทางตะวันตกของอำเภอกาญจนดิษฐ์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของกิ่งอำเภอวิภาวดี และบางส่วนของอำเภอคีรีรัฐนิคมและอำเภอบ้านตาขุน ส่วนบริเวณที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุดของจังหวัดมีปริมาณฝนเฉลี่ย 40 - 50 มิลลิเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด ได้แก่ บริเวณพื้นที่อำเภอพนม อำเภอชัยบุรี ทางตะวันตกอำเภอพระแสงและอำเภอเคียนซา และพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอคีรีรัฐนิคมและอำเภอบ้านตาขุน ในเดือนพฤศจิกายน

มีฝนตกมากที่สุดโดยมีปริมาณฝนมากที่สุดเฉลี่ย 106.41 มิลลิเมตร รองลงมา คือ เดือนตุลาคมมีปริมาณฝนมากที่สุดเฉลี่ย 69.74 มิลลิเมตร เนื่องจากได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อให้เกิดฝนตกชุกหนาแน่น ฝนที่ตกมีปริมาณน้ำฝนมาก นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลจากพายุหมุนเขตร้อนที่ก่อตัวในมหาสมุทรแปซิฟิคทำให้มีฝนตกติดต่อกันหลาย ๆ วัน และเกิดอุทกภัยทำความเสียหายได้ (ชวรี วราศรัย และคณะ, 2542)

ตารางที่ 2.5 ค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด (Maximum rainfall) รอบ 25 ปี ในช่วงฤดูฝน (สิงหาคม - ธันวาคม) ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รหัสสถานีวัดน้ำฝน	ชื่อสถานีวัดน้ำฝน	ค่าเฉลี่ยปริมาณฝนมากที่สุด 25 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2519 - พ.ศ. 2543 ช่วงฤดูฝน (ส.ค. - ธ.ค.) (มิลลิเมตรต่อวัน)
551001	อำเภอไชยา	62.3
551002	อำเภอบ้านนาสาร	44.6
551003	อำเภอกาญจนดิษฐ์	57.9
551004	อำเภอคีรีรัฐนิคม	43.3
551005	อำเภอเกาะสมุย	66.3
551007	อำเภอท่าฉาง	56.6
551008	อำเภอดอนสัก	61.5
551009	อำเภอพุนพิน	59.1
551010	อำเภอท่าชนะ	64.6
551011	อำเภอพนม	46.6
551012	นิคมสร้างตนเองขุนทะเล	57.6
551013	ศูนย์วิจัยยางสุราษฎร์ธานี อำเภอท่าชนะ	66.2
551014	อำเภอเวียงสระ	61.7
551015	อำเภอบ้านตาขุน	38.9
551016	อำเภอชัยบุรี	45.7
551017	อำเภอเคียนซา	55.6
551018	อำเภอเกาะพงัน	81.2
551019	กิ่งอำเภอวิภาวดี	63.1
551202	สถานีตรวจอากาศสนามบินสุราษฎร์ธานี	58.7
551203	สถานีตรวจอากาศเกาะสมุย	69.4
551301	สถานีอากาศเกษตรสุราษฎ์ธานี	76.0

ที่มา : กรมอุตุนิยมวิทยา, 2544

สภาพแหล่งน้ำและลุ่มน้ำ

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีแหล่งน้ำและลุ่มน้ำที่สำคัญ (รูปที่ 2.16) ดังนี้

1) แม่น้ำตาปี ต้นน้ำมาจากเทือกเขาหลวง เขาช่องลม เขากล้วยไม้ เขาขี้แรด และเขาปลายกระทูน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลจากทิศใต้ไปยังทิศเหนือ ผ่านพื้นที่เหมืองแร่ฉวาง-ทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช กิ่งอำเภอชัยบุรี อำเภอพระแสง อำเภอเวียงสระ อำเภอเคียนซา อำเภอบ้านนาสาร อำเภอพุนพิน ไหลลงสู่อ่าวไทยที่อ่าวบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีความยาวประมาณ 232 กิโลเมตร มีปริมาณน้ำเฉลี่ย 5,900 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

2) แม่น้ำคีรีรัฐ มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไหลผ่านอำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพุนพิน รวมเป็นสายเดียวกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน ไหลลงสู่ทะเลที่อ่าวบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี มีความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร

3) แม่น้ำพุมดวง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูเก็ต ซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างจังหวัดพังงากับจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยส่วนที่เป็นแม่น้ำพุมดวงเริ่มต้นจากบริเวณที่คลองพระแสงและคลองสกมาบรรจบกันในเขตอำเภอพนม ไหลผ่านอำเภอพนม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม และอำเภอพุนพิน โดยรวมกับแม่น้ำตาปีที่อำเภอพุนพิน มีความยาวประมาณ 81 กิโลเมตร ปริมาณน้ำเฉลี่ย 6,600 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี มีแม่น้ำสาขาสายสำคัญได้แก่ คลองยัน คลองพระแสง และคลองสก

4) เขื่อนรัชชประภา ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สร้างปิดกั้นคลองแสงซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำคีรีรัฐ มีพื้นที่รับน้ำ 1,435 ตารางกิโลเมตร

จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีลุ่มน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ลุ่มน้ำตาปี ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 พื้นที่ลุ่มน้ำของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลุ่มน้ำ/ลุ่มน้ำสาขา	พื้นที่ (ตร.กม.)	ร้อยละของพื้นที่จังหวัด
ลุ่มน้ำตาปี		
- แม่น้ำตาปีสายหลัก	3,322.14	26.20
- คลองสินพูน	91.10	0.72
- คลองอิปัน	1,183.79	9.33
- คลองสุก	1,203.49	9.49
- คลองพระแสง	1,470.68	11.60
- คลองพุมดวงตอนล่าง	1,960.98	15.46
ภาคใต้ฝั่งตะวันออก		
- ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 2	2,029.36	16.00
- ภาคใต้ฝั่งตะวันออกส่วนที่ 3	1,137.85	8.97
- คลองหลังสวน	282.61	2.23
รวม	**12,682.00**	**100.00**

ที่มา : คณะกรรมการอุทกวิทยาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2536

ทรัพยากรดิน

สภาพดินของจังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งตามลักษณะธรณีสัณฐาน และวัตถุต้นกำเนิดดิน (รูปที่ 2.17 และรูปที่ 2.18) ได้ดังนี้

1) สันทราย ได้แก่ ดินที่เป็นทรายจัด และดินทรายจัดที่มีชั้นดานอินทรีย์ มีการระบายน้ำของดินดีเกินไป การอุ้มน้ำของดินต่ำไม่เหมาะแก่การปลูกพืชชนิดอื่นนอกจากมะพร้าว ส่วนดินที่มีชั้นดานอินทรีย์ในระดับความลึก 65-110 เซนติเมตร ความสามารถในการอุ้มน้ำของดินต่ำ เป็นดินที่ขาดธาตุอาหารไม่เหมาะสำหรับทำการปลูกพืชนอกจากใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

2) ที่ลุ่มน้ำทะเลขึ้นถึง เป็นดินที่ไม่เหมาะแก่การทำการเกษตรควรปล่อยไว้เป็นพื้นที่ป่าชายเลน

3) ที่ลุ่มราบน้ำทะเลเคยขึ้นถึง เป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำนา

4) ที่ราบตะกอนลำน้ำ ดินที่พบส่วนใหญ่อยู่ในที่ลุ่มต่ำ มีการระบายน้ำเลวถึงค่อนข้างเลว พืชที่ปลูกในบริเวณนี้ ได้แก่ ยางพารา หรือมะพร้าว แต่บางแห่งสามารถปลูกพืชสวนต่าง ๆ ได้โดยการยกร่อง

5) ดินที่ตอน เกิดบนสภาพพื้นที่ราบตะกอนลำน้ำ พื้นที่ลูกคลื่นที่เหลือค้างจากการกัดกร่อนของพวกหินทราย หรือหินตะกอนเนื้อหยาบและเนื้อละเอียด หินดินดาน หินปูนและหินแกรนิต พื้นที่ลาดเชิงเขาและเนินเขาเตี้ย ๆ และที่ราบบริเวณเขาหินปูน เป็นดินที่มีการระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจทั่วไปได้

6) พื้นที่ลาดชันเชิงซ้อน มีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบ บางแห่งมีการทำไร่เลื่อนลอย หรือปลูกพืชสวน

7) พื้นที่อื่น ๆ ได้แก่ พื้นที่ลานหอย บ่อเลี้ยงกุ้ง บ่อเลี้ยงปลา พื้นที่ชื้นแฉะ พื้นที่เหมืองแร่ พื้นที่หมู่บ้าน พื้นที่หนองน้ำ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม Landsat - 7 ETM ปี พ.ศ. 2545 (ฝ่ายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติฯ, 2546) พบว่า สภาพการใช้ที่ดินมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิประเทศ โดยพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูงทางด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันออกมีสภาพเป็นป่าธรรมชาติ พื้นที่ที่เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ ซึ่งเป็นที่ลาดเชิงเขาและบริเวณที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลอนชันซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด มีสภาพเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน ไม้ผล และไม้ยืนต้น พื้นที่ที่เป็นที่ราบหรือที่ราบน้ำท่วมถึงมีสภาพเป็นพื้นที่นาข้าว ส่วนบริเวณตอนกลางตามแนวเหนือ - ใต้เป็นพื้นที่ลุ่ม ป่าบึงหรือพรุขนานไปกับแนวลำน้ำ บริเวณพื้นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง บริเวณปากแม่น้ำมีสภาพพื้นที่เป็นป่าชายเลน และพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินของจังหวัดสุราษฎร์ธานี (รูปที่ 2.19) จำแนกได้ดังนี้

1) พื้นที่ป่าไม้

- ป่าบก มีพื้นที่ประมาณ 2,286,924 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 27.82 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณพื้นที่ที่เป็นภูเขาสูง ในเขตอำเภอท่าชนะ อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอบ้านตาขุน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอพนม อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาสาร และกิ่งอำเภอวิภาวดี

- สวนป่า มีพื้นที่ประมาณ 55,836 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.68 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่พบบริเวณอำเภอท่าฉาง อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอท่าชนะ และกิ่งอำเภอวิภาวดี

- ป่าชายเลน มีพื้นที่ประมาณ 28,781 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.35 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง ในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอดอนสัก อำเภอท่าฉาง และอำเภอไชยา

- ป่าพรุ พื้นที่ลุ่มน้ำขัง มีพื้นที่ประมาณ 193,147 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.36 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณพื้นที่ลุ่มต่ำมีน้ำท่วมขนานกับแนวลำน้ำ ในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอพุนพิน อำเภอเคียนซา และอำเภอพระแสง

- ไม้พุ่มหรือทุ่งหญ้าสลับไม้พุ่ม มีพื้นที่ประมาณ 114,498 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.4 ของพื้นที่จังหวัด พบมากในอำเภอท่าฉาง อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา และพบกระจายอยู่เล็กน้อยในอำเภอเคียนซา อำเภอเวียงสระ อำเภอพุนพิน อำเภอพระแสง อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก และกิ่งอำเภอวิภาวดี

2) **พื้นที่เกษตรกรรม**

- ยางพารา มีพื้นที่ประมาณ 3,602,757 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44 ของพื้นที่จังหวัด โดยมีการปลูกยางพาราเป็นพื้นที่บริเวณกว้างครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

- ปาล์มน้ำมัน มีพื้นที่ประมาณ 441,581 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5 ของพื้นที่จังหวัด กระจายอยู่ทั่วไปเกือบทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอเกาะพงัน และอำเภอเกาะสมุย

- ไม้ผลและไม้ยืนต้น มีพื้นที่ประมาณ 657,818 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8 ของพื้นที่จังหวัด ไม้ผลและไม้ยืนต้นที่ปลูกได้แก่ เงาะ มะพร้าว กาแฟ ทุเรียน หมาก สะเดา มีการปลูกกระจายอยู่ทั่วไปในทุกอำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเงาะปลูกมากในอำเภอบ้านนาสาร อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเวียงสระ มะพร้าวปลูกมากในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอเกาะสมุย และอำเภอเกาะพงัน กาแฟปลูกมากในอำเภอพนม

- นาข้าว มีพื้นที่ประมาณ 350,000 ไร่ โดยมีพื้นที่ที่ยังทำนาข้าว 193,750 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.37 ของพื้นที่จังหวัด และเป็นพื้นที่นาร้าง 156,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.9 ของพื้นที่จังหวัด พบมากบริเวณอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอพุนพิน อำเภอท่าฉาง อำเภอไชยา อำเภอท่าชนะ อำเภอเวียงสระ อำเภอบ้านนาเดิม และกระจายอยู่เล็กน้อยในอำเภออื่น ๆ

- พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีพื้นที่ประมาณ 127,804 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.56 ของพื้นที่จังหวัด พบบริเวณที่ราบใกล้ชายฝั่งในเขตอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก อำเภอพุนพิน อำเภอท่าฉาง และอำเภอไชยา

3) **ที่อยู่อาศัย**

- ตัวเมืองและย่านการค้า มีพื้นที่ประมาณ 40,144 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.49 ของพื้นที่จังหวัด

- หมู่บ้านและหมู่บ้านสวนผสม มีพื้นที่ประมาณ 59,289 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.72 ของพื้นที่จังหวัด พื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปลูกไม้ผลผสมอยู่รอบ ๆ และจะรวมเป็นกลุ่มขนาดเล็กไปตามแนวยาวตามสองฝั่งถนน

4) แหล่งน้ำ ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำมนุษย์สร้างขึ้น มีพื้นที่ประมาณ 160,791 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.96 ของพื้นที่จังหวัด

5) พื้นที่อื่น ๆ ได้แก่ เหมืองแร่ บ่อดิน หาดทราย มีพื้นที่ 12,543 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.15 ของพื้นที่จังหวัด

ลักษณะทางธรณีวิทยา

ลักษณะทางธรณีวิทยาของจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากแผนที่ธรณีวิทยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาตราส่วน 1 : 250,000 ปี พ.ศ. 2528 โดยกรมทรัพยากรธรณี (รูปที่ 2.20) แบ่งออกได้ดังนี้

1) ยุคควอเตอร์นารี (Quaternary Period : Qa1, Qa2, Qa3) ประกอบด้วย ตะกอนลำน้ำพัดพาและตะกอนชายฝั่ง ได้แก่ กรวด ทราย ทรายแป้ง ดินโคลน และทรายชายหาด พบกระจายอยู่ในเขตชายฝั่งทะเลตั้งแต่อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอดอนสัก และบริเวณที่เป็นตะกอนลำน้ำที่อยู่ถัดจากชายฝั่งทะเล เข้ามา ซึ่งพบในอำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ และอำเภอพระแสง

2) ยุคควอเตอร์นารี (Quaternary Period : Qt1, Qt2, Qt3, Qt4) ประกอบด้วย ตะกอนทับถมบริเวณที่เป็นลานตะพักลำน้ำ และตะกอนเชิงเขาที่เป็นกรวด ทราย ทรายแป้ง และหินปูน พบกระจายอยู่ในอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพนม อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก และอำเภอเวียงสระ

3) ยุคครีเตเชียสถึงไทรแอสซิก (Cretaceous - Triassic Period : Mz, TRj) อยู่ในหินชุดโคราช (Korat Group) และหินชุดลำปาง (Lampang Group) ประกอบด้วย หินทรายสีน้ำตาลและสีแดง เนื้อหยาบ ชั้นหินหนาถึงหนามาก หินทรายแป้ง หินดินดาน หินกรวดมน สีน้ำตาลแกมแดงถึงสีน้ำตาล หินทรายปนกรวดมน หินกรวดมนและหินปูนปนโดโลไมท์ สีเทาถึงเทาแกมน้ำตาล มีชั้นเฉียงระดับและรอยริ้วคลื่น มีซากดึกดำบรรพ์แบรคิโอพอดและพิลิซิพอด พบกระจายอยู่มากทางตอนกลางของจังหวัดในอำเภอเคียนซา อำเภอพระแสง อำเภอชัยบุรี อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอเวียงสระ และพบกระจายอยู่เพียงเล็กน้อยทางทิศตะวันออกของอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

4) ยุคเพอร์เมียน (Permian Period : P, CP4) เป็นหินชุดราชบุรี (Ratburi Group) และเป็นหน่วยหินเขาลิงต่าง (Khao Ling Tang Formation) ประกอบด้วย หินปูนสีเทาถึงเทาเข้ม เป็นชั้นหินหนามากถึงบาง ผลึกหยาบถึงละเอียด มีหินเชิร์ตเป็นกระเปาะและชั้นบางแทรกสลับด้วยหินทรายและหินดินดาน มีซากดึกดำบรรพ์ฟูซูลินิด แบรคิโอพอด ปะการัง แอมโมนอยด์ พิลิซิพอด และไครนอยด์ พบกระจายอยู่ในอำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร และมีแหล่งแร่ฟลูโอไรท์ในอำเภอพุนพิน

5) ยุคเพอร์เมียนถึงคาร์บอนิเฟอรัส (Permian - Carboneferous Period : CP1, CP2, CP3 SDC1, SDC2) เป็นหินชุดตะนาวศรี (Tanaosi Group) และเป็นหน่วยหินแก่งกระจาน (Kaeng Krachan Formation) แยกออกได้เป็น

- CP1, CP2, SDC1, SDC2 เป็นหินชุดตะนาวศรีและหน่วยหินแก่งกระจาน ประกอบด้วย หินโคลนปนกรวดสีเทาถึงสีเทาแกมน้ำตาล เม็ดกรวดประกอบด้วยหินควอร์ตไซต์ หินแกรนิตและหินปูน หินดินดานสลับกับหินทราย และหินดินดาน สีดำปนเขียว สีเทาปนเขียวและสีน้ำตาล มีซากดึกดำบรรพ์ แบรคิโอพอด แกรพโตไลต์ แอมโมนอยด์ พิลิซิพอด และไครนอยด์ มีรอยเลื่อนและรอยคดโค้งอยู่ทั่วไป พบกระจายอยู่มากทางทิศตะวันตกของอำเภอท่าชนะ อำเภอท่าฉาง อำเภอวิภาวดี อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม พบแหล่ง

แร่ดีบุกกระจายอยู่ทั่วไปและพบปริมาณเล็กน้อยในอำเภอดอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเวียงสระ

- CP3 เป็นหินทราย หินดินดานสีน้ำตาลและสีเทาเขียว เนื้อปานกลางถึงเนื้อละเอียด และหินเชิร์ตสีขาวถึงสีน้ำตาลอ่อน ชั้นหินบางและเป็นชั้นชัดเจน หินทรายแป้งสีน้ำตาลเนื้อปนซิลิกา หินโคลนสีเทาและสีดำเป็นชั้นหนา มีซากดึกดำบรรพ์อยู่ทั่วไป และพบหินโคลนปนกรวดสีเทาและสีดำ ส่วนใหญ่เป็นหินมนเล็ก พบอยู่บริเวณทิศตะวันตกของอำเภอพระแสง และอำเภอชัยบุรี

6) ยุคออร์โดวิเชียน (Ordovician Period : O) เป็นหินชุดทุ่งสง (Thungsong Group) และหน่วยหินแขวงเภา (Khwaeng Phao Formation) ประกอบด้วย หินปูนสีเทาขาวถึงสีเทาเข้ม สีเทาแกมน้ำเงิน สีเทาแกม-น้ำตาล ชั้นหินหนามากถึงชั้นบาง เนื้อหินมีการตกผลึกใหม่ มีเนื้อดินเป็นชั้นบาง ๆ แทรก มีซากดึกดำบรรพ์นอติลอยด์ ฟองน้ำ แกสโทรพอด และแบรดิโอพอด ส่วนหินดินดานจะเป็นสีเทาปนเขียวและเทาเข้ม พบทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอกาญจนดิษฐ์ และพบเป็นพื้นที่เล็ก ๆ ทางตอนใต้ของอำเภอเกาะสมุย

7) ยุคแคมเบรียนถึงออร์โดวิเชียน (Cambrian - Ordovician Period : Eo) เป็นหินชุดตะรุเตา (Tarutao Group) ประกอบด้วย หินทราย หินควอร์ตไซต์ หินดินดาน และหินฟิลไลต์ สีเทาแกมน้ำตาล สีน้ำ-ตาลแกมเหลือง และสีน้ำตาล และจะพบหินทรายและหินดินดานสีแดงอยู่ด้วย พบเป็นหย่อมเล็ก ๆ ทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอบ้านนาสาร และอำเภอกาญจนดิษฐ์

8) ยุคไทรแอสซิกถึงเพอร์เมียน (Triassic - Permian Period : gr, TRgr, Jgr, Kgr) เป็นหินอัคนี ประกอบด้วย หินไบโอไทต์มัส - โคไวต์แกรนิต หินไบโอไทต์ฮอร์นเบลนด์แกรนิต แกรโนไดออไรต์ และหินแกรนิต ลักษณะเม็ดละเอียดถึงปานกลาง ขนาดของผลึกเท่า ๆ กัน หินไบโอไทต์แกรนิต เนื้อหยาบและมีลักษณะเป็นดอก พบทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดยาวเป็นแนวเหนือ - ใต้ ตั้งแต่อำเภอท่าชนะถึงอำเภอคีรีรัฐนิคม และทางทิศตะวันออกบริเวณอำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอเวียงสระ อำเภอเกาะพงัน และอำเภอเกาะสมุย

ทรัพยากรป่าไม้

สภาพป่าไม้ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยทั่วไปเป็นป่าไม่ผลัดใบ (ป่าดงดิบ) และป่าชายเลน พื้นที่ป่าไม้ทุกประเภทตามประกาศพระราชกฤษฎีกาและกฎกระทรวง มีจำนวน 6,278,524.50 ไร่ ได้แก่ ป่าสงวน-แห่งชาติมีพื้นที่ 3,643,595 ไร่ อุทยานแห่งชาติมีพื้นที่ 1,453,682.50 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามีพื้นที่ 1,139,916 ไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่ามีพื้นที่ 41,331 ไร่ แต่ในพื้นที่ป่าประเภทต่าง ๆ เหล่านี้มีพื้นที่ทับซ้อนอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับป่าสงวนแห่งชาติบางป่า นอกจากนี้ได้มีการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติออกเป็น เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร มีพื้นที่ 685,862.66 ไร่ เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์มีพื้นที่ 1,248,864.97 ไร่ และเขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 1,243,491.82 ไร่ สวนป่าของรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจมีพื้นที่ประมาณ 130,276.74 ไร่

จากการสำรวจพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ภาพถ่ายดาวเทียม ปี พ.ศ. 2541 โดยกรมป่าไม้ พบว่า มีพื้นที่ป่าไม้ที่มีสภาพสมบูรณ์จำนวน 1,881,587 ไร่ หรือร้อยละ 35.65 ของพื้นที่ป่าที่ได้กำหนด

ไว้ทั้งหมดของจังหวัด (ร้อยละ23.36) ซึ่งพื้นที่ป่าที่เหลืออยู่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า

การคมนาคม

จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีเส้นทางคมนาคมที่ติดต่อภายในจังหวัด และติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และกรุงเทพมหานคร ดังนี้

1) ทางรถยนต์ มีถนนสายหลัก 2 สาย

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 (ถนนสายเอเชีย) จากกรุงเทพมหานคร ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้ โดยทิศเหนือเริ่มจากจังหวัดชุมพร เข้าสู่อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอบ้านนาสาร สิ้นสุดเขตที่อำเภอเวียงสระ และเชื่อมต่อกับอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดระนอง และจังหวัดนครศรีธรรมราช ตัดผ่านจังหวัดในแนวทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก โดยเริ่มจากอำเภอสิชล อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอคอนสัก อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี อำเภอพุนพิน อำเภอคีรีรัฐนิคม อำเภอบ้านตาขุน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเชื่อมต่อกับอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

นอกจากนี้ยังมีถนนที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมภายในจังหวัด อำเภอ และมีถนนสายสั้น ๆ ที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมหรือเส้นทางขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

2) เส้นทางรถไฟ เส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านจังหวัดสุราษฎร์ธานีในแนวเหนือ - ใต้ เริ่มจากอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอบ้านนาเดิม อำเภอบ้านนาสาร ถึงอำเภอเวียงสระ

3) ทางอากาศ การคมนาคมทางอากาศดำเนินการโดยกรมการบินพาณิชย์ มีสนามบินตั้งอยู่ที่อำเภอพุนพิน

4) ทางน้ำ การคมนาคมทางน้ำส่วนใหญ่เป็นการเดินทางระหว่างตัวจังหวัดกับอำเภอเกาะสมุยและเกาะพงัน และมีเรือบริการเพื่อการท่องเที่ยวโดยบริษัทเอกชนบริการนำเที่ยวเกาะต่าง ๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีกด้วย

คำอธิบายสัญลักษณ์

- ที่ตั้งอำเภอ
- ขอบเขตจังหวัด
- ขอบเขตอำเภอ
- ขอบเขตตำบล

- อ.กาญจนดิษฐ์
- อ.เกาะพงัน
- อ.เกาะสมุย
- อ.คีรีรัฐนิคม
- อ.เคียนซา
- อ.ชัยบุรี
- อ.ไชยา
- อ.คุอนสัก
- อ.ทุ่งฉาง
- อ.ทุ่งชนะ
- อ.บ้านตาขุน
- อ.บ้านนาเดิม
- อ.บ้านนาสาร
- อ.พนม
- อ.พระแสง
- อ.พุนพิน
- อ.เมืองสุราษฎร์ธานี
- อ.วิภาวดี
- อ.เวียงสระ

แหล่งข้อมูล

– ฝ่ายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติฯ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี พ.ศ. 2547

สเฟียรอยด์ ..... เอเวอร์เรสท์
กริด ..... 50,000 เมตร,UTM 47 P
เส้นโครงแผนที่ ..... ทรานสเวอร์เมอร์เคเตอร์
พิมพ์เมื่อ ..... มิถุนายน 2547

N W E S

20 0 20 40 กิโลเมตร
Kilometers
มาตราส่วนพิมพ์

ศูนย์ภูมิภาคเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (ภาคใต้) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รูปที่ 2.11 แผนที่ขอบเขตการปกครอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี